

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

MUZEUL NAȚIONAL

XXVII

EXTRAS

București
2015

Colegiul de redacție:
Academician **DINU C. GIURESCU**
Prof. univ. dr. **IOAN SCURTU**
Prof. univ. dr. **ION BULEI**
Prof. univ. dr. **MIHAIL IONESCU**

OANA ILIE
Redactor șef

Corectură:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Tehnoredactare:
ALEXANDRA MĂRĂȘOIU

Anuar editat de **Muzeul Național de Istorie a României**, București, Calea Victoriei
nr. 12, tel: 021. 315.82.97, tel./ fax: 021. 311.33.56

Volum tipărit de Editura Cetatea de Scaun, 2015

ISSN 1015 - 0323

INTERESUL ELENEI LUPESCU PENTRU FILATELIE

ELENA LUPESCU'S INTEREST IN PHILATELY

Cristian Andrei Scăiceanu*

Abstract

The "Royal House" archival fund preserved at the National Archives of Romania contains several letters addressed by Elena Lupescu (also known as "Duduia") to her parents in 1926, when she was accompanying Prince Carol in his self-imposed exile. The correspondence surprisingly reveals Elena Lupescu's interest in philately. There exists no document or account to attest the fact that Duduia was a philatelist. So where did her sudden passion for stamps come from? The article tries to prove that, realizing the importance of philately to Carol, Elena tried to get closer to him by pretending to be interested in stamp collecting. Once their relationship became solid, her interest in stamps disappeared. It only reappeared after the death of Carol II, when she inherited the former king's collection.

Keywords: philately, Elena Lupescu, postal stamps, Carol II, stamp collection

Printre pasiunile regelui Carol al II-lea s-au numărat muzica, cinematografia, automobilele, vânătoarea și, nu în ultimul rând, femeile și filatelia. Fire nestatornică și tumultoasă, regele a avut în tinerețe mai multe relații sentimentale, care se succedau cu repeziciune, iar câteodată chiar se suprapuneau. Într-un succint astfel de inventar, Marcel-Dumitru Ciucă enumeră cinci mari pasiuni feminine: Ella Filitti (Păsărica, trimisă în exil în 1916), Maria Martini (căsătorită ulterior cu un șef de gară, Leonescu), Ioana Lambrino (Zizi, cu care s-a căsătorit în secret la Odesa, în august 1918, și de la care a avut un fiu, Mircea Lambrino), o actriță (?) neidentificată (care prin 1920 îi scria de la Paris ca debutează în filmul „Colomba”), principesa Elena a Greciei (Sitta, cea care-i va deveni soție în 1921) și, în sfârșit, „femeia vieții lui”, Elena Lupescu¹. La 14 februarie 1925, atunci când a întâlnit-o pe Elena Lupescu, nimic nu anunța intensitatea și mai ales amploarea relației sentimentale dintre cei doi². Și totuși, atunci se pare că s-au găsit unul pe celălalt, rămânând împreună, la bine și la rău, până la sfârșitul vieții. Cea mai lungă perioadă când au stat despărțiți a fost în

* Muzeograf Muzeul Băncii Naționale a României; doctor în istorie.

¹ *Carol al II-lea. Între datorie și pasiune, însemnări zilnice, vol. I (1904-1939)*, editori Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, Editura Silex, 1995, p. IV-VIII; se spune despre regele Carol al II-lea că era binecunoscut și printre prostituatele bucureștene, dar astfel de escapade, asupra veridicității cărora planează întotdeauna semne de întrebare, sunt nesemnificative.

² Printr-o ciudată coincidență, la 14 februarie se sărbătorește în tradiția occidentală Ziua Îndrăgostiților. În România sărbătoarea a fost „importantă” abia după 1990, ca și *Halloween*-ul de altfel, și este foarte populară în rândul celor tineri și mai ales al comercianților, care încearcă să profite de această oportunitate. Corespondentul românesc al lui *Valetine's Day* este Dragobetele, care se serbează pe 24 februarie.

vara anului 1930, când Elena Lupescu a fost nevoită să sosească în România abia în august, după ce Carol al II-lea realizase la 8 iunie Restaurația.

Elena Lupescu a fost un personaj necunoscut opiniei publice, chiar obscur, până la întâlnirea cu viitorul rege³. Din acel moment viața ei s-a schimbat radical, fiind mereu în atenția presei și a opiniei publice. A fost percepută de aproape întreaga societate românească ca o persoană cu o influență nefastă asupra regelui Carol al II-lea și datorită acestui fapt și-a atras o adversitate deseori transformată în ostilitate din partea multora: Casa Regală, presă, politicieni, opinie publică. În timpul domniei regelui Carol al II-lea, între 1930 și 1940, nu a deținut nicio funcție publică, dar a fost asaltată de cei care urmăreau prin ea favorurile regelui. *Înalta Doamnă*, așa cum era deseori numită, și-a creat chiar și un serviciu propriu de informații, condus de directorul general la Poștelor, ing. Ion Pitulescu⁴. În 1940 l-a însoțit pe suveran în exil, iar după moartea regelui, în 1953, a trăit înconjurată de o desăvârșită discreție. Perioada ei de glorie a fost, fără îndoială, între 1925 și 1953, atunci când a trăit alături de regele Carol al II-lea al României.

Este cunoscut faptul că regele a fost un mare filatelist, poate chiar cel mai mare filatelist român. Pasiunea pentru filatelie s-a manifestat încă din copilărie și a continuat tot restul vieții⁵. A deținut una din marile colecții de mărci poștale din lume. Unul dintre cunoscătorii în domeniu, Thomas Allen⁶, aprecia – după anumite criterii – că suveranul avea a treia colecție din lume în acel moment⁷.

Dintre piesele excepționale din colecția regelui amintim doar câteva. În primul rând, trebuie menționată celebra eroare de culoare suedeză, 3 *skilling banco*. Se cunoaște un singur exemplar din această eroare de culoare (tipărită galben în loc de verde), care a făcut parte din colecții celebre de-a lungul anilor. În 1937 a fost cumpărată de regele Carol al II-lea cu 5.000 lire sterline, al doilea preț plătit la acel

³ Informațiile despre biografia Elenei Lupescu sunt pe cât de numeroase, pe atât de inexacte și confuze. La această stare de lucruri se pare că a contribuit din plin chiar Elena Lupescu, care – urmărind crearea unei aure de mister în jurul ei – a pus în circulație tot felul de date contradictorii. Astfel, anul nașterii ei apare în diverse surse 1893, 1895, 1896, 1897, 1899 sau 1902. Locul nașterii este fie Herța, fie Iașiul; chiar și data morții apare în trei variante: 29 iunie, 30 iunie sau 7 iulie 1977. Originea evreiască a fost negată de Elena Lupescu. Se pare că părinții s-au convertit la catolicism (mama, Eliza Falk) și la ortodoxism (tatăl, Nahum Grunberg, Wolff). A mai fost căsătorită cu un ofițer (locotenent sau căpitan) din vânătorii de munte, Ion Tâmpăanu.

⁴ Arhivele Naționale ale României (ANR), fond *Casa Regală. Regele Carol al II-lea personale*, dosar nr. VIII/944, f. 1-13; documentul, reprezentând un raport informativ semnat de Ion Pitulescu, a fost publicat pentru prima dată în revista „Magazin Istoric”; pentru detalii vezi și Cristian Scăiceanu, *Ion Pitulescu, director general al PTT, șeful serviciului secret al Elenei Lupescu*, în „Poștașul”, nr. 401, aprilie, 2012, p. 22.

⁵ Potrivit propriilor mărturisiri, regele a început să colecționeze timbre încă din anul 1900 (King Carol of Rumania, *The First Issues of Moldavia, 1858*, în „The London Philatelist”, nr. 694, septembrie 1950, p.177).

⁶ Thomas Allen (1895-1984), comerciant de mărci poștale, specializat inițial în rarități din coloniile britanice, membru în conducerea *Royal Philatelic Society of London* (RPSL), curator al colecției de falsuri al societății (1954-1967), membru în juriul expoziției internaționale de filatelie FIPEX, New York 1956, membru în comitetul de organizare al expoziției internaționale de filatelie *London 1960*,

pe http://www.abps.org.uk/Home/Who_Was_Who/index.xalter#A.

⁷ Afirmația apare într-o scrisoare din 1949 adresată de Carol al II-lea lui Thomas Allen și aflată în colecția privată a dr. Diana Mandache.

moment pentru o marcă poștală, după celebrul timbru din Guyana Britanică. Se pare că regele a vândut această fabuloasă eroare filatelică în 1950 și de atunci ea și-a schimbat deseori proprietarul. Recent a intrat în Guinness Book drept cel mai scump timbru din lume, prin cei 2,3 milioane de dolari plătiți pentru el în 1996 la licitația Casei David Feldman din Geneva.

O altă marcă celebră din colecția Carol al II-lea a fost „Lebăda răsturnată”, un timbru de 4 pence, albastru, din Australia, reprezentând o lebădă. Din greșeală, centrul mărcii, unde este tipărit o lebădă, a fost imprimat răsturnat față de cadrul timbrului, rezultând astfel o eroare foarte apreciată și căutată de filателиști. În 1980 pentru acest timbru s-au plătit 80.000 dolari.

Regele Carol al II-lea a deținut în colecția de timbre mai multe mărci poștale românești „Cap de Bour”, printre care și o foarte spectaculoasă pereche de timbre de 27 parale, din emisiunea I-a, tipărită *tête-bêche*⁸. Această fabuloasă piesă filatelică a fost expusă o singură dată în public, în mai 1950, când regele și-a prezentat colecția la expoziția internațională de filatelie *London 1950*, în cadrul secțiunii *Court of Honour*, alături de celebritățile filatelice ale timpului. De atunci nimeni nu a mai văzut această piesă, nu se știe unde este și nici cine este deținătorul ei actual.

În sfârșit, ultima piesă filatelică de care vom vorbi este un plic francat cu o marcă de 2 pence albastru din insula Mauritius. În 1993, la licitația casei David Feldman din Geneva, s-a vândut un plic francat cu două mărci Mauritius, 1 penny orange și 2 pence albastru (pe plicul lui Carol al II-lea nu era decât timbrul de 2 pence), cu suma record de 4 milioane dolari, cel mai mare preț plătit vreodată pentru o singură piesă filatelică.

În anul 1926, când se afla alături de viitorul rege Carol al II-lea, în autoexilul acestuia, în Franța, Elena Lupescu a trimis mai multe scrisori părinților ei, aflați la București. În mod surprinzător, printre subiectele abordate în epistole se află și filatelia. Aparent s-ar putea crede că pasiunea pentru colecționarea mărcilor poștale a cuprins-o și pe Elena Lupescu, influențată desigur de marele colecționar alături de care trăia. Ipoteza, foarte tentantă prin ineditul ei, nu este susținută de nicio referință, nici documentară, nici memorialistică, care să ateste faptul că Duduia ar fi fost filatelistă. Și totuși, *de unde* și mai ales *de ce* interesul pentru timbre al Elenei Lupescu? La această întrebare vom încerca să răspundem, analizând, sub diverse aspecte, fragmentele filatelice din scrisorile Duduii⁹.

La 3 februarie 1926, Elena Lupescu îi scria tatălui ei¹⁰: „îi trimit lui Costică [fratele Duduii] mărci pe care de fapt *prietena mea* [s.n.] le trimite. Sunt mărci italiene de jubileul de 25 de ani. Sunt mărci rare care vor avea o valoare mare. Sunt

⁸ Termenul *tête-bêche* este utilizat în filatelie pentru a desemna o pereche de timbre *se tenant*, în care unul este tipărit normal, iar celălalt răsturnat. Această eroare filatelică se realizează la tiparul manual, atunci când se introduce în presa de tipar coala de hârtie răsturnată, sau la tiparul de mașină, când se montează un clișeu răsturnat în placa de tipar.

⁹ Credem că nu este lipsit de importanță să semnalăm că scrisorile Elenei Lupescu adresate părinților erau semnate *Duduia*. Se cunoaște faptul că apelativul, care se pare că i-a fost dat de Carol al II-lea, a fost intens utilizat de mai toată lumea. Este cel puțin surprinzător însă faptul că Duduia îl folosea în scrisorile adresate părinților încă din 1926.

¹⁰ ANR, fond *Casa Regală. Personale Regele Carol al II-lea*, dosar VIII/793, f. 1.

cele 2 roșii, lipite una de alta și mai mari ca celelalte”. Trebuie subliniat faptul că Duduia evidențiază că ea este doar un mijlocitor, mărcile fiind trimise de altă persoană și aici nu putem să nu remarcăm nuanța de conspirativitate introdusă de Elena Lupescu când spune că timbrele au fost trimise de *prietena sa*. Este evident faptul că Duduia lua în considerare faptul că scrisorile trimise de ea în țară erau citite, înaintea destinatarilor, de cei care supravegheau activitatea principelui Carol în exil. În acest context trebuie înțeleasă misterioasa formulare prin care a numit pe adevăratul expeditor al timbrelor.

Chiar dacă limbajul folosit pentru descrierea timbrelor nu este cel folosit de specialiști, există suficiente elemente care permit identificarea mărcilor poștale. Este vorba despre o pereche (două mărci „lipite una de alta”) din emisiunea poștală din 1925 dedicată sărbătoririi a 25 de ani de domnie a regelui Victor Emanuel al III-lea („jubileul de 25 de ani”) în care marca cu valoarea nominală de 60 centime are culoarea carmin-marونی („roșii”) ¹¹. Timbrele din această serie aniversară au un format mai mare decât cel al seriilor de timbre uzuale emise în 1925 ¹², care au ca ilustrație tot efigia regelui Victor-Emanuel al III-lea („mai mari ca celelalte”). Nu dispunem de date privind tirajul timbrelor trimise, dar cum de regulă emisiunile uzuale au tiraje foarte mari, este posibil ca mărcile jubiliare din 1925 să fi avut un tiraj mai mic decât cel al timbrelor uzuale și în consecință să fie mai rare. În ceea ce privește prognoza asupra valorii, aceasta nu s-a adevărit, timbrele în cauză fiind cotate astăzi în cataloagele internaționale la valoarea de 12 euro ¹³.

Elena Lupescu a trimis de mai multe ori timbre tatălui ei în cursul anului 1926. Fără a mai face referiri la sursa de unde obținea timbrele, Duduia sublinia că

¹¹ În 1925 Italia a emis o serie de mărci poștale intitulată „25 ani de domnie a regelui Victor Emanuel al III-lea”; emisiunea este compusă din trei timbre: 60 centime (carmin-marونی), 1 liră (albastru închis) și 1,25 lire (albastru-închis); cunoscutul catalog internațional Michel menționează timbrele la capitolul *Italian* sub numerele 222-224.

¹² În acel an Italia a emis două serii de timbre poștale uzuale, fiecare compusă din câte trei valori nominale, Michel nr. 217-221, în februarie, și Michel nr. 225-227, în martie-august; în limbaj filatelic prin mărci poștale uzuale se înțeleg acele timbre emise cu scopul principal de a fi folosite pentru a satisface necesitățile serviciului poștal, motiv pentru care ele au valori nominale corespunzătoare diverselor prestații poștale, au tiraje mari și, de obicei, grafica lor este simplă, nepretențioasă, reprezentând, în prima jumătate a secolului al XX-lea, stema țării, unul din simbolurile naționale sau efigia suveranului; în limba engleză sunt denumite *definitive stamps*, în franceză *timbres courants* iar în germană *Freimarken*; emisiunile poștale aniversare au ca scop principal aniversarea, comemorarea sau promovarea unor persoane sau evenimente; au de obicei valori nominale ce nu sunt neapărat în legătură directă cu necesitățile tarifelor poștale – putând avea câteodată și o suprataxă destinată evenimentului promovat –, o elaborare grafică mai complicată, un format mai mare decât al mărcilor uzuale; folosirea lor în circuitul poștal, fără a fi exclusă, este mai puțin întâlnită, fiind destinate în primul rând colecționarilor; în limba engleză se numesc *commemorative stamps*, în franceză *timbres comemoratifs* și în germană *Sondermarken*.

¹³ Catalogul Michel cotează timbrul de 60 centime cu 12 euro în stare neștampilată și pe celelalte două cu numai 10 euro; interesant este faptul că evaluarea se referă la timbrele cu dantelura 13 ½, dar catalogul menționează că există și mărci cu dantelura 11, ale căror cote sunt 3, 5 și 250 euro; pentru timbrele nedantelate din această serie cotele de catalog sunt 100 și 220 euro; catalogul mai menționează, fără a le cota, și timbre ale acestei serii dantelate 11; în limbajul filatelic *dantelarea* este procedeul tehnic de perforare a colilor de timbre în vederea facilitării separării ulterioare a timbrelor; *dantelura* unui timbru reprezintă numărul de zimți pe distanța a 2 centimetri și se măsoară cu un instrument (un șablon, de fapt) numit *odontometru*, inventat de dr. Jacques Legrand încă din 1862.

sunt timbre deosebite, care merită o atenție sporită. Astfel, în scrisoarea din 20 februarie scria „Eam (sic!) trimis lui Costică mărci; le-a primit? Îi voi trimite regulat, să le strângă, căci sunt mărci pe care el nu și le poate procura”¹⁴. După numai două zile, într-o altă scrisoare, datată 22 februarie, revenea asupra timbrelor trimise și scria: „sper că Costică a primit și mărcile celelalte pe care le-am trimis și îi voi mai trimite”¹⁵. Din aceste ultime două scrisori lipsesc orice date care ar putea duce la identificarea timbrelor poștale trimise de Duduie familiei ei din București.

În schimb, dintr-o scrisoare din 29 iulie 1926 aflăm că Elena Lupescu a trimis în țară 50 de timbre franțuzești și 653 americane: „am trimis printr-un cunoscut mărcile ce m-ai rugat. Sper că au sosit bine, atât cele americane, cât și cele franțuzești. Te-am rugat să-mi telegrafiezi de primire dar până azi n-am primit nimic. Erau 50 franțuzești și 653 americane, cu care sper să-ți termini colecția”¹⁶. Din textul scrisorii rezultă că Elena Lupescu a răspuns unei anumite solicitări, astfel încât timbrele trimise nu au fost *à son choix*. Cantitatea de 50 de timbre franțuzești și mai ales cea de 653 mărci poștale americane reprezenta ceva în anul 1926. Pentru a înțelege mai bine semnificația acestor cifre, precizăm că numărul de timbre emise într-un an de o administrație poștală variază foarte mult, de la țară la țară și de la epocă la epocă. În cursul anului 1926 în România au fost puse în circulație 10 timbre, în Franța 17, iar în SUA numai șapte. De la data emiterii primelor lor mărci poștale și până la sfârșitul anului 1926 în Franța au fost puse în circulație 214 timbre (în 1849 au apărut primele timbre franțuzești), în România 302 timbre (Capetele de Bour au fost emise în 1858), iar în SUA au apărut 306 mărci poștale (primele timbre americane au fost imprimate în 1847). După cum se poate observa, cele 703 (653+50) de timbre reprezintă o cantitate apreciabilă pentru anul 1926, apropiindu-se de numărul total de mărci poștale emise în cele trei țări. Desigur, printre timbrele americane și franțuzești trimise puteau exista multe dublete, dar și în aceste condiții numărul este impresionant. Din acest motiv, Elena Lupescu a evitat trimiterea timbrelor prin poștă, apelând la un comisionar, și a cerut confirmarea telegrafică a primirii în bune condiții. În finalul scrisorii Duduia spera că tatăl său își va fi completat colecția cu cele trimise, ceea ce era foarte probabil, deoarece timbrele americane trimise erau de două ori mai numeroase decât toate timbrele din SUA apărute până atunci, iar cele franțuzești reprezentau un sfert din câte emisese Franța până în 1926. La 26 octombrie 1926 se interesa dacă au ajuns cu bine la București alte timbre pe care le expediasse: „rog răspundeți-mi dacă ați primit timbrele”¹⁷.

Scrisorile Duduiei către părinți conțin și cereri de trimitere a unor timbre românești. Obținerea acestor timbre nu era o problemă pentru principele Carol, căruia Eugeniu Buhman îi trimitea în mod regulat noutățile apărute. Eugeniu Buhman mărturisește în memoriile sale că îi trimitea principelui Carol în mod regulat noile

¹⁴ ANR, fond Casa Regală. *Personale Regele Carol al II-lea*, dosar VIII/797, f. 1.

¹⁵ *Idem*, dosar VIII/799, f. 1.

¹⁶ *Idem*, dosar VIII/823, f. 1.

¹⁷ *Idem*, dosar VIII/844, f. 1.

apariții filatelice din țară¹⁸. Din acest motiv credem că obținerea timbrelor românești era urmărită de Duduia din motive strict personale, pentru a-i arăta lui Carol interesul ei referitor la tot ce-l preocupă pe el.

Astfel, la 11 februarie 1926 scria: „Trimite-mi, dragă Papa, mărcile care ți le-am cerut, tot ce există ca marcă românească de la 5, 10, 15, 20, 25, 30 [bani] etc. până la 10 lei¹⁹ inclusiv și dacă au apărut noi și cele noi câte 2 exemplare din fiecare într-o scrisoare recomandată”²⁰. A doua zi, pe 12 februarie, a scris din nou părinților, cerându-i lui „Păpălică” [așa își alinta Duduia tatăl în scrisoarea trimisă, n.n] să-i trimită *four-secs* și rugându-l ca mărcile cerute să le pună într-o scrisoare pe adresa căreia să menționeze *prie de faire suivre* [corect *prière de faire suivre*] căci „în caz de suntem plecați să vie scrisoarea după noi”²¹.

Într-o misivă din 22 februarie 1926 Duduia cerea să i se mai trimită „mărci de 25 bani și 6 lei și de câte ori ies mărci noi trimite-mi”²². Trebuie precizat faptul că în cadrul seriei de mărci poștale uzuale „Ferdinand” au apărut, între 1920 și 1926, timbre cu aceeași valoare nominală, dar în culori schimbate (25 bani brun dar și 25 bani roz-cărămiziu, 6 lei albastru, oliv și roz carmin) și chiar tipuri diferite, în funcție de mici diferențe de desen (25 bani tip I și 25 bani tip II). Cererea Duduii viza tocmai acest aspect, de obținerea tuturor variantelor unor mărci poștale standard. Pare surprinzător faptul că Elena Lupescu era la curent cu noile apariții de mărci poștale din România, mai ales cu varietățile acestora. La 22 mai 1926 scrie în mod explicit tatălui ei: „6 lei verde care a ieșit acum să-mi trimiteți în blocuri de 4 la un loc și 2 separate, vor ieși și mărci de 50 lei și 90 lei; când vor ieși te rog să-mi trimiteți 2 bucăți din fiecare. Va mai ieși în luna iunie o serie comemorativă a M.S. Regelui (60 ani). Te rog și din acelea să-mi trimiteți 2 serii complete”²³. Este foarte interesantă menționarea posibilității emiterii unor timbre uzuale „Ferdinand” cu valori de 50 lei și 90 lei. Apariția unor timbre cu asemenea valori nominale mari nu era justificată de cerințele poștale. Abia în 1940 tarifele poștale în vigoare au determinat punerea în circulație a unor timbre cu valori nominale de 50 și 100 lei, în cadrul serie de mărci uzuale „Mihai I”. Desigur, a mai fost și emisiunea „Londra” din 1931, dar mărcile tipărite atunci la imprimeria Brudburry & Willkinson din Marea Britanie au fost făcute la dorința expresă a regelui Carol al II-lea. Tipărite în gravură, aveau în desen controversatul motiv al cununii de spini²⁴ și valori nominale foarte mari: 30, 50 și 100 lei.

Revenind la timbrele uzuale „Ferdinand”, cu valori de 50 lei sau 90 lei, trebuie spus că pe piața filatelică există eseuri ale unor astfel de timbre. În ciuda

¹⁸ Eugeniu Arthur Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României, memorii 1898 – 1940*, ediție îngrijită de Cristian Scarlat, București, Editura Sigma, 2006.

¹⁹ Duduia se referea la emisiunea de mărci poștale uzuale cunoscută sub denumirea de „Ferdinand”, formată din 21 timbre cu valori nominale cuprinse între 3 bani și 10 lei.

²⁰ ANR, fond *Personale Carol II*, dosar VIII/795, f. 1-2.

²¹ *Idem*, dosar VIII/796, f. 1.

²² *Idem*, dosar VIII/799, f. 1.

²³ *Idem*, dosar VIII/828, f. 1.

²⁴ Pentru detalii privind preferința regelui Carol al II-lea pentru motivul coroanei de spini vezi Cristian Scăiceanu, *Istoria mișcării filatelice din România*, București, Editura Oscar Print, 2011, p. 234.

faptului că ele au fost menționate și de către Edouard Cohen în singura lucrare dedicată eseurilor mărcilor poștale românești²⁵, filateliștii le-au privit întotdeauna cu suspiciune, bănuind că ele ar fi fantezii, realizate mult după retragerea din circulație a mărcilor uzuale „Ferdinand”, din cauza nominalelor foarte mari, care nu aveau acoperire în tarifele poștale. Mențiunea Elenei Lupescu, în 1926, despre intenția de imprimare a unor astfel de timbre, ne face să reconsiderăm problema acestor eseuri considerate până acum „fanteziste”.

Duduia a încercat să exploateze întreg potențialul filatelic al familiei. Astfel, în deja menționata scrisoare din 22 mai scria: „Dragă Papa, mai aveam acasă mărci pe cărți poștale și scrisori trimise de matală din Salonique, te rog să le cauți și să mi le trimiți numai cu o ocazie și așa cum sunt pe plic sau carte poștală; și mărci vechi dupe scrisori și cărți poștale care le avem acasă toate te rog să mi le strângi și cu o ocazie, dar numai prin ocazie, să mi le trimiți, am nevoie de ele”. Cererea denotă progresele făcute de Duduia în domeniul filatelic, interesul ei pentru mărcile poștale vechi și în special pentru scrisorile sau cărțile poștale francate cu timbre. Faptul că le considera valoroase rezultă din insistența cu care roagă să nu-i fie trimise astfel de piese filatelice decât printr-un curier sigur, pentru a se feri de eventualele pierderi prin sistemul poștal clasic.

La 17 iunie Duduia își ruga tatăl să nu uite de trimiterea mărcilor jubiliare și de alte noutăți pe care ea le-a văzut în „jurnalul Timbrologique”²⁶. Scrisoarea conține și rugămintea de a i se returna scrisorile pe care le trimite acasă, din care unele „cu avionul”, lăsând astfel să se întrevadă un anumit interes pentru istoria poștală și chiar pentru aerofilatelie, ramuri ale filateliei care pe atunci erau la începuturi și pe care puținii le înțelegeau²⁷. Abia în iulie 1926 a fost pusă în circulație în România seria de timbre jubiliară „Ferdinand 60 ani de vârstă”, evocată de Duduia încă din luna mai, compusă din 10 mărci poștale. Fiind la curent cu acest lucru, Elena Lupescu a cerut lui „Papa” să-i trimită aceste timbre, la 29 iulie 1926: „de ce nu-mi trimiteți o serie jubiliară completă și anume 1, 2, 3, 5, 6, 9 și 10 lei, 10, 25 și 50 bani”²⁸. La 15 august 1926 Duduia confirma primirea acestei serii printr-o carte poștală expediată pe adresa „Nicolas Lupescu, 27, rue Clementei, Bucarest”²⁹.

Analizând scrisorile trimise de Elena Lupescu constatăm că acestea nu conțin informații pe baza cărora s-ar putea deduce că Duduia ar fi avut cunoștințe filatelice foarte avansate – chiar dacă la un moment dat se vede un salt calitativ în problemele abordate – și putem afirma că ea nu era interesată de colecționarea mărcilor poștale.

²⁵ Deși le menționează, Edouard Cohen nu poate elimina unele dubii pe care le are privind autenticitatea unor astfel de eseuri: „*Il ne m'a pas été possible jusqu'à ce jour d'écarter certains doutes que j'ai sur l'authenticité de ces essais*” (Edouard Cohen, *Contributions à l'étude des essais des timbres-poste de Roumanie*, Lisbonne, A. Molder, p. 52).

²⁶ ANR, fond Carol al II-lea. Personale, dosar VIII/831, f. 1. Ziarul evocat de Duduia ar putea fi „*L'Echo de la Timbrologie*”.

²⁷ *Ibidem*, f.6.

²⁸ *Idem*, dosar VIII/823, f. 1.

²⁹ *Idem*, dosar VIII/835, f. 1. Coincidența face că pe aceeași stradă Clementei, dar la numărul 11, să fi locuit, cu un sfert de secol mai devreme, un mare filatelist român, Dimitrie C. Butculescu, cel care a fost pionierul mișcării corporatiste din România, dar și fondatorul primei societăți filatelice din țara noastră.

Nici fratele și nici tatăl ei nu erau filателиști avansați, putând spune despre ei cel mult că priveau cu simpatie mărcile poștale. În spatele acestei corespondențe cu caracter filatelic stă, evident, Carol al II-lea. El era în mod cert un filatelist avizat. Este exclus să fi fost viitorul rege interesat de relațiile filatelice cu familia Lupescu din București. Existau, pentru principe, alte surse, cu mult mai sigure și mai bogate, pentru primirea informațiilor și a timbrelor apărute în țară. Și atunci, se poate pune întrebarea, de ce a abordat Elena Lupescu subiecte filatelice în scrisorile trimise familiei? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să analizăm epistolele în contextul relației dintre cei doi.

Principele Carol și Elena Lupescu s-au cunoscut pe 14 februarie 1925³⁰. La sfârșitul anului, pentru a sta cu Duduia în Franța, Carol a renunțat la copil, la soție, la familie, la țară și chiar la calitatea de moștenitor al tronului. Elena Lupescu a realizat că pentru Carol filatelia însemna foarte mult, că era o pasiune serioasă. Ea a dorit, și trebuie să recunoaștem că a și reușit, să fie o prezență puternică și activă în viața lui Carol. Așa se face că în acea perioada de început, când nu se împlinise încă un an de când se cunoscuseră, Duduia a încercat, în mod firesc, să-și consolideze poziția lângă bărbatul care făcuse atâtea renunțări pentru a rămâne cu ea. Nu a neglijat nici filatelia, văzând cât de importantă era această pasiune pentru Carol³¹. A vrut să-i dovedească acestuia că nimic din ceea ce îl preocupă pe el în mod serios nu-i este străin nici ei. Aceasta este, credem, explicația subiectelor filatelice din scrisorile Elenei Lupescu. Ulterior, acțiunile Duduii pe linie filatelică se diminuează, dar ea atinge performanța de a fi apreciată, în legătură cu timbrele, chiar atunci când nu face nimic. Astfel, de multe ori Carol consemnează în jurnalul său că s-a ocupat de clasarea sau studierea mărcilor poștale în momente când era singur, Elena Lupescu fiind plecată³².

A știut totuși să ia o poziție fermă, în probleme legate de filatelie, atunci când situația impunea acest lucru. În 1928, când existau multe dispute privind moștenirea de către Carol a colecției filatelice a regelui Ferdinand, Elena Lupescu ar fi declarat că această colecție trebuie păstrată intactă, distinct, fără a fi înstrăinată sau amestecată cu cea pe care o avea deja Carol³³. Intervenția ei viza, probabil, risipirea temerilor existente în

³⁰ La data de 14 februarie 1949 Carol al II-lea nota în jurnal: „Se împlinesc 24 de ani de la ceea ce Duduia numește, așa de bine, prima noastră nuntă”. (Carol al II-lea, *op. cit.*, vol. VI (1949 – 1951), p. 26.

³¹ Într-un document cu origini neclare, care i se atribuie Elenei Lupescu, se afirmă: „Toată după-amiaza s-a ocupat cu colecția sa de timbre. Are o mare pasiune. M-am ghemuit pe lângă el și mă uit cu câtă migală aranjează timbrele. Mi-a arătat un timbru foarte rar: «Vezi cât de mic e, n-are nimic atrăgător», îmi spune. «Și totuși numai cu acest timbru ne putem cumpăra un castel în Franța». Nu-mi închipuiam atunci că destinul va face ca, numai câțiva ani mai târziu, va vinde parte din timbrele acestea prețioase ca să-mi cumpere o vilă în Portugalia” (Elena Lupescu „*M-au denumit jidoavca cu părul roșu*”. *Memorii*, București, Editura Teșu, 2012, p.58). Memoriile nu sunt datate, nu aduc nimic nou față de ce se știa până acum, sunt confuze și deseori contradictorii.

³² Carol al II-lea, *op. cit.*, vol. I și vol. II, *passim*.

³³ La La 31 ianuarie 1929, Carol al II-lea nota în jurnal: „A fost și [s.n.] dimineața o mare discuție asupra colecției de mărci a Tatii, ea [Elena Lupescu, n.n.] declară că este o impietate să se atingă. *Après mur reflexion* [corect *mûre réflexion*, n.n.], am hotărât că ce există în cele 7 sau 9 albume lucrate de dânsul vor rămâne neatinse, iar restul de clasoare și albumele <de> rezervă și albumul din Elveția le voi amalgama cu ale mele. Se vor crea deci două colecții: colecția Regelui Ferdinand și colecția mea”. (Carol al II-lea, *op. cit.*,

familie că viitorul rege ar putea să împrăști colecția formată cu grijă și pasiune de tatăl său. Nu se cunoaște față de cine a făcut Elena Lupescu această declarație, ea fiind consemnată doar în jurnalul regelui. Oricum, se pare că cele declarate de Dudaia erau adresate reginei Maria – sub ce formă ar fi putut ajunge aceste afirmații la regina Maria este greu de spus, deoarece relațiile dintre cele două erau inexistente –, care a avut unele rezerve privind moștenirea de către principele Carol a colecției de mărci poștale a regelui Ferdinand. Carol declarase de mai multe ori familiei că va avea grijă de colecție, dar regina Maria continua să aibă rețineri în a-i ceda timbrele, luând poate în considerare și o influență nefastă a Dudaiei asupra lui Carol. Credem că tocmai acest lucru a încercat să contracareze viitorul rege, punând în circulație părerea Dudaiei despre acest subiect, care ar fi putut fi exprimată într-un cerc restrâns sau chiar numai în discuțiile dintre cei doi.

Singura apariție a Dudaiei în lumea elitei filateliei mondiale s-a petrecut în 1950, cu ocazia Expoziției Mondiale de Filatelie de la Londra. Vizita fostului rege Carol al II-lea în Marea Britanie a stârnit interes în rândul ziariștilor. Carol al II-lea a fost atunci una din vedetele expoziției pentru că și-a prezentat, pentru prima dată în mod public, o parte din fabuloasa sa colecție. La sosirea în gară, cuplul regal a fost întâmpinat de Sir John Wilson și Sir Geoffrey Duveen³⁴. La vizitarea expoziției, Dudaia a fost tratată cu toate onorurile, fiind condusă să viziteze colecțiile expuse de oficialități³⁵. Din păcate, un stupid incident a umbrît vizita. În timpul coborârii unor trepte, Elena Lupescu și-a agățat tocul pantofului și s-a rostogolit pe scări³⁶.

În ciuda faptului că după anul 1953 informațiile privind legăturile Elenei Lupescu cu filatelia ar fi trebuit să vizeze soarta colecției de timbre a regelui

vol. I, p. 116). Ulterior, colecția regelui Ferdinand, mult mai modestă decât cea pe care o va forma, de-a lungul timpului, fiul său, își va pierde identitatea, fiind cuprinsă în colecția regelui Carol al II-lea.

³⁴ Carol al II-lea, *op. cit.*, vol. VI (1949 – 1951), p. 205. Sir Geoffrey Edgar Duveen (1883 – 1975), filatelist britanic care a moștenit de la tatăl său, Henry Joseph Duveen, o faimoasă colecție filatelică (http://www.abs.org.uk/Home/Who_Was_Who/index.xalter#D). Sir John Mitchell Harvey Wilson (1898 – 1975) a fost președintele Royal Philatelic Society of London (RPSL) 1934-1936 și 1949-1950 și curator al Colecției Filatelice Regale între 1938 și 1969 (http://www.abs.org.uk/Home/Who_Was_Who/index.xalter#W). În timpul cât a fost curator al colecției filatelice a Coroanei Britanice a abandonat colecționarea mărcilor poștale britanice, formându-și o colecție de timbre clasice românești, y compris „Cap de Bour”.

³⁵ Elena Lupescu l-a însoțit pe regele Carol al II-lea în vizita la Expoziția Filatelică Mondială Londra 1950 în calitate de soție. Căsătoria a avut loc în iunie 1947, la Rio de Janeiro, în Brazilia, și urmare a acestui fapt i-a fost conferit titlul de Princesă de Hohenzollern – Sigmaringen. Ea a fost primită cu toate onorurile cuvenite de către oficialitățile filatelice ale expoziției – surprinzător, nu există mențiuni despre o eventuală întâlnire a cuplului regal român cu membrii Casei Regale Britanice –, dar nu tot așa de călduros au întâmpinat-o filateliștii de origine română prezenți acolo. După cum ne-a mărturisit cu ani în urmă dr. Liviu N. Cristea, un mare filatelist – jurnalist la B.B.C. pe atunci –, regele Carol al II-lea l-a invitat să ia masa împreună cu el și Elena Lupescu. Dr. Liviu N. Cristea – cel care mai târziu va realiza rubrica filatelică de la Radio Europa Liberă – a refuzat în mod categoric să ia masa în compania Elenei Lupescu, declinând în mod politicos invitația sub un pretext oarecare. Nu știm cât de mult a contat în acest refuz faptul că dr. Liviu N. Cristea era un apropiat al cercurilor din jurul lui Iuliu Maniu, cel care în mod consecvent a luat atitudine publică împotriva relației regelui cu Elena Lupescu; ne mărginim doar a constata că Elena Lupescu nu s-a bucurat de simpatia filateliștilor români.

³⁶ Incidentul l-a preocupat mult pe regele Carol al II-lea, alocându-i un spațiu generos în însemnările sale (Carol al II-lea, *op. cit.*, vol. VI (1949 – 1951), p. 206 și următoarele).

Carol al II-lea, sau poate tocmai de aceea, aceste date devin foarte rare și confuze. Majoritatea provin din surse jurnalistice ce nu pot fi verificate prin documente sau mărturii serioase. Toate acestea fac să ne situăm pe un tărâm al ipotezelor, care nu ne permite să ajungem la concluzii ferme. Ne mărginim, de aceea, să facem câteva considerații privind unele afirmații făcute de-a lungul timpului, pentru a încerca să înțelegem mai bine efectele unor posibile acțiuni ale acestora.

Astfel, se spune că regele, cu ocazia Crăciunului din 1952, i-a făcut cadou Elenei Lupescu colecția sa de timbre³⁷. Alte surse vorbesc despre intenția suveranului de a-i lăsa timbrele soției sale³⁸. Ambele surse vorbesc despre primirea de către Elena Lupescu a colecției de timbre, dar nuanțele sunt diferite. În primul caz se vorbește despre un cadou, făcut cu ocazia Crăciunului. Este surprinzătoare această decizie, pentru că Elena Lupescu nu manifesta un interes deosebit – și nu avea nici cunoștințele necesare – pentru colecționarea mărcilor poștale. Pe de altă parte, colecția de timbre a regelui era foarte valoroasă și însemna foarte mult pentru el, ambele argumente făcând, în condiții normale, puțin probabilă despărțirea colecționarului de timbrele sale. În al doilea caz este vorba despre o intenție – nu se precizează nici o dată exactă – și induce ideea de moștenire, chiar dacă nu se folosește explicit acest termen. Cadourile se fac în unele situații, moștenirile se lasă în altele! Urmările celor două tipuri de acțiuni sunt atât de diferite, încât merită stabilit cu exactitate în ce condiții a primit Elena Lupescu timbrele lui Carol al II-lea.

După moartea regelui Carol al II-lea, survenită în martie 1953, a urmat un proces de împărțire a averii defunctului rege, care s-a încheiat în 1955 la Lisabona. Conform unor fotocopii postate pe blogul prințului Paul de Romania, Elena Lupescu ar fi primit 25% din avere, în valoare de 210.000 escudos, din care 31.000 reprezentau „albume și scrisori și timbre donate”³⁹. Din aceste documente rezultă că Elena Lupescu a primit timbrele prin donație. Oarecum, este vorba, în același timp, și de o moștenire și de un cadou. Faptul că timbrele îi erau adresate în exclusivitate Elenei Lupescu rezultă din scoaterea lor (erau la pozițiile 93 și 94) din lista bunurilor care ar fi trebuit împărțite între moștenitori. Chiar dacă nu dispunem de suficiente informații pentru a lămurii chestiunea timbrelor lăsate Elenei Lupescu, există câteva indicii care ne permit să remarcăm câteva lucruri interesante. Astfel, de ce s-ar fi despărțit regele Carol al II-lea, chiar și numai formal, de timbrele atât de dragi lui? Puținele documente disponibile în legătură cu succesiunea averii demonstrează că regele a lăsat colecția de timbre, printr-un act de donație (?), Elenei Lupescu. S-a asigurat astfel că timbrele nu vor fi supuse partajului între moștenitori și, mai mult decât atât, avem motive să credem că a subevaluat colecția la numai 31.000 escudos,

³⁷ Monique Urdăreanu a trăit împreună cu soțul ei, Ernest, alături de Carol al II-lea și Elena Lupescu timp de aproape un deceniu. Ea este cea care a afirmat într-un interviu acordat Mihaelei Rogalsky și publicat în ziarul „Ziua” din 14 ianuarie 2006 că Elena Lupescu a primit cadou, cu ocazia Crăciunului din 1952, colecția de timbre a lui Carol al II-lea.

³⁸ Faptul că regele Carol al II-lea ar fi decis să-i lase colecția de timbre soției lui este evocat și de către dr. Liviu N. Cristea, care deținea știrea din timpul vizitei lui Carol al II-lea la Expoziția Mondială de Filatelie de la Londra din 1950 (vezi *supra* nota 16), și care i-a relatat acest lucru unui filatelist român (L).

³⁹ http://printul-paul.blogspot.ro/2011_10_01_archive.html/ 05.02.2013.

pentru a nu diminua prea mult participarea Elenei Lupescu la împărțirea masei succesoriale⁴⁰.

Dar toate aceste sugerează că regele avea în vedere un sfârșit apropiat pentru el și supraviețuirea Elenei Lupescu. Această ipoteză nu este susținută de niciun document cunoscut până acum, de nicio mărturie. Lansând, cu reținerile cuvenite, o tulburătoare ipoteză, ne bazăm doar pe analiza logică și succesiunea faptelor. Din câte se cunoaște până acum, moartea fostului suveran a fost bruscă, provocată de un atac de cord. Să fi avut Carol al II-lea o boală incurabilă, de care știa, dar pe care nu a făcut-o publică, și din acest motiv i-a donat Elenei Lupescu prețioasa colecție de timbre, la care ținea atât de mult? Este o ipoteză care merită reținută, deoarece ea ar putea explica pe de o parte și inactivitatea regelui privind întocmirea jurnalului său, dar și faptul de a-și fi lăsat timbrele în grija unei persoane care nu avea cunoștințele necesare administrării unei astfel de colecții. Dacă așa au stat lucrurile, Carol ar fi putut miza pe ajutorul pe care ar fi putut să-l dea Dudașii doi mari filателиști: Eduard Cohen, cu care Carol a avut strânse legături filatelice în perioada exilului său portughez, precum și vărul său primar, șeful casei de Hohenzollern, prințul Friedrich, colaborator pe linie filatelică atât al regelui Ferdinand, cât și al lui Carol al II-lea.

Putem spune, în concluzie, că fără să fie filatelistă, mărcile poștale au ajutat-o pe Elena Lupescu. Prin ele s-a apropiat de principele Carol în 1926, în primul lor an de exil. Moștenirea colecției filatelice a lui Carol al II-lea, fără a intra în detalii asupra valorii acesteia, a contribuit la traiul decent dus de Elena Lupescu, timp de aproape un sfert de veac, după moartea soțului.

⁴⁰ În mod similar a procedat Carol al II-lea la succesiunea averii regelui Ferdinand, când credinciosul Eugeniu Buhman a subevaluat colecția de timbre care intra în posesia lui Carol al II-lea (vezi pe larg la Cristian Scăiceanu, *Colecția filatelică a regelui Ferdinand*, în „Muzeul Național Cotroceni. Colocviul Național de Istorie, Istoria Artei Decorative și Conservare - Restaurare”, București, 2011, vol. I, pp. 279-284).

1. Bloc de 4 timbre 3 lei albastru din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*.

Blue stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 3 lei.

2. Bloc de 4 timbre 3 lei brun din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Brown stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 3 lei.

3. Bloc de 4 timbre 3 lei roșu din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Red stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 3 lei.

4. Bloc de 4 timbre 5 lei brun din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Brown stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 5 lei.

5. Bloc de 4 timbre 5 lei verde din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Green stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 5 lei.

6. Bloc de 4 timbre 6 lei albastru din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*.

Blue stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 6 lei.

7. Bloc de 4 timbre 6 lei oliv din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Olive stamp block of four from the regular issue *King Ferdinand, small bust*, 6 lei.

8. Bloc de 4 timbre 6 lei roșu din emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*. Red stamp block of four from the *King Ferdinand, small bust* regular issue, 6 lei.

9. Perechi parțial nedantelate din emisiunea aniversară *Ferdinand -60 ani de vârstă*.
Partially perforated pairs of stamps from the commemorative issue *King Ferdinand's 60th Anniversary*.

10. Eseuri cu valori nominale mari pentru emisiunea de mărci poștale uzuale *Ferdinand bust mic*.
High face-value essays for the regular issue *King Ferdinand, small bust*.